

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Zielone rokowania zbiorowe: dobre praktyki i perspektywy na przyszłość”**(opinia rozpoznawcza)**

(2023/C 293/05)

Sprawozdawczyni: **María del Carmen BARRERA CHAMORRO**Współsprawozdawca: **Marinel Dănuț MUREȘAN**

Wniosek o wydanie opinii	Pismo prezydencji hiszpańskiej w Radzie, 27.7.2022
Podstawa prawna	Artykuł 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Obywatelstwa
Data przyjęcia przez sekcję	31.5.2023
Data przyjęcia na sesji plenarnej	14.6.2023
Sesja plenarna nr	579
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	196/2/11

1. Wnioski i zalecenia

1.1. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny (EKES) stwierdza, że przedsiębiorstwa i pracownicy muszą mieć odpowiednie możliwości włączenia się w wysiłki na rzecz ochrony środowiska i przeciwdziałania zmianie klimatu. Choć EKES respektuje rolę krajowych systemów stosunków pracy i autonomię partnerów społecznych, to sądzi, że rokowania zbiorowe na odpowiednich szczeblach mogłyby kłaść większy nacisk na kwestie związane z zieloną transformacją. Uważa, że odpowiednim sposobem osiągnięcia tego celu jest rozpowszechnienie zielonych rokowań zbiorowych na wszystkich szczeblach.

1.2. EKES jest zdania, że dyskusja nad kwestiami ekologicznymi w ramach rokowań zbiorowych dotyczy klauzul podlegających negocjacom między partnerami społecznymi w drodze układów zbiorowych, które mają bezpośredni i pośredni wpływ na środowisko. Takie klauzule mogą obejmować m.in.:

- a) wpływ działalności przedsiębiorstw na środowisko,
- b) ochronę pracowników przed skutkami zmiany klimatu i zmian zachodzących w środowisku,
- c) wpływ zielonej transformacji na działalność przedsiębiorstwa pod względem organizacji pracy, zmieniających się profili zawodowych i umiejętności pracowników,
- d) wewnętrzne monitorowanie wdrażania lit. a), b) i c).

EKES pragnie podkreślić, że rokowania zbiorowe są zasadniczym narzędziem, które może pomóc przedsiębiorstwom i pracownikom w sprostaniu wyzwaniom wynikającym z kryzysu klimatycznego, w tym w podłożeniu związanym z nimi kosztom dla przedsiębiorstw.

1.3. EKES zaznacza, że wszystkie kwestie poruszone w niniejszej opinii zostały przedstawione w sposób zapewniający uznanie i pełne poszanowanie autonomii woli partnerów społecznych, która jest niezależna i suwerenna. Stwierdza zatem, że niniejszej opinii nie należy absolutnie interpretować w ten sposób, że osoby negocjujące układy zbiorowe powinny podlegać wymogom lub ograniczeniom zewnętrznym, gdy pełnią funkcje związane z samoregulacją wynikającą z układów.

1.4. EKES uważa, że społeczeństwo obywatelskie, którego nie dotyczą bezpośrednio rokowania zbiorowe (tj. negocjacje w sprawie układów zbiorowych prowadzone przez partnerów społecznych), może pomóc w znalezieniu demokratycznych rozwiązań wyzwań i problemów związanych z transformacją ekologiczną, a także przyczynić się do niej, biorąc udział w opracowywaniu i wdrażaniu sprawiedliwych środków mających na celu sprawiedliwy społecznie przebieg transformacji ekologicznej.

1.5. W opinii w sprawie transformacji energetycznej i polityki rynku pracy EKES podkreślił już, że transformacja ekologiczna znacznie wpływa na zatrudnienie oraz na warunki pracy i życia pracowników⁽¹⁾. W związku z tym w trakcie rokowań zbiorowych, traktując zawsze z należytą dbałością problematykę płci, można poruszać kwestie wpływu transformacji ekologicznej na zatrudnienie, spójność terytorialną i społeczną, tworzenie miejsc pracy, przepływy między różnymi sektorami działalności, szkolenie i przekwalifikowanie pracowników, szczególnie trudną sytuację pracowników w starszym wieku, bezpieczeństwo i higienę pracy, mobilność w miastach w celu uzyskania dostępu do miejsc pracy, efektywność energetyczną w działalności produkcyjnej i w wykonywaniu pracy.

1.6. EKES odnotowuje coraz więcej dowodów naukowych⁽²⁾ na duży potencjał zielonych rokowań zbiorowych i związane z tym liczne korzyści z punktu widzenia zrównoważenia środowiskowego, obniżenia emisyjności gospodarki, rozwoju gospodarki o obiegu zamkniętym i przeciwdziałania zmianie klimatu, wzięwszy pod uwagę, że czynniki dotyczące ich specyfiki wnoszą istotny wkład w realizację tych celów, na przykład w zakresie mobilności osób zatrudnionych, form organizacji pracy, doskonalenia zawodowego pracowników w celu ułatwienia procesów transformacji ekologicznej, gwarancji bezpiecznego i zdrowego środowiska, kwestii związanych z płcią itp. Takie wnioski przedstawiono we wspólnej deklaracji europejskich partnerów społecznych z 30 maja 2017 r. w sprawie wykorzystania potencjału zielonej gospodarki do tworzenia miejsc pracy oraz we wspólnym zaleceniu z 7 października 2021 r. w sprawie gospodarki o obiegu zamkniętym w kontekście dialogu społecznego⁽³⁾.

1.7. EKES pozytywnie ocenia przyjęte przez Radę (EPSCO) w czerwcu ub.r. zalecenie w sprawie zapewnienia sprawiedliwej transformacji w kierunku neutralności klimatycznej⁽⁴⁾, w którym uznano wagę aktywnego zaangażowania partnerów społecznych, przy poszanowaniu ich autonomii, we wszystkie etapy kształtowania i realizacji różnych kierunków polityki publicznej, również w drodze dialogu społecznego i rokowań zbiorowych.

1.8. Transformacja ekologiczna, dekarbonizacja, gospodarka o obiegu zamkniętym i cyfryzacja mają wpływ na świat pracy, gdyż zmieniają charakter miejsc pracy i wykonywanych zadań, tworzą nowe zawody, a niektóre zawody eliminują. Te przemiany są ze sobą powiązane i wzajemnie się wzmacniają. EKES zauważa jednak, że dotychczasowe doświadczenia w zakresie zielonych rokowań zbiorowych w UE i państwach członkowskich są nie tylko bardzo niespójne, lecz również bardzo skromne. W przeciwieństwie do transformacji cyfrowej mniej uwagi poświęcono kwestiom ekologicznym w ramach rokowań zbiorowych. W związku z tym EKES apeluje do UE, państw członkowskich i partnerów społecznych, by przy pełnym poszanowaniu autonomii zbiorowej przedsięwzięły bardziej zdecydowane i skuteczne środki sprzyjające rozwojowi zielonych rokowań zbiorowych, a także zwiększeniu znaczenia ich ekologizacji na różnych odpowiednich szczeblach.

1.9. EKES zwraca uwagę, że rokowania zbiorowe są instrumentem szczególnie zdającym do zapewnienia wyważonych przepisów, by w stopniowy i sprawiedliwy sposób poczynić postępy na drodze do gospodarki zapewniającej większy dobrobyt i większą wydajność. W związku z tym wzywa do poczynienia szybszych i większych postępów na drodze do zielonych rokowań zbiorowych, w których partnerzy społeczni, na różnych szczeblach rokowań, odgrywaliby stałą i istotną rolę, przyczyniając się do opracowania wyważonych rozwiązań. Przedsiębiorstwa potrzebują tych rozwiązań, by stać się bardziej zrównoważone, odporne, wydajne i zaangażowane w ideę godnej pracy.

1.10. EKES uważa, że przedsiębiorstwa i pracownicy muszą mieć odpowiednie możliwości udziału w dyskusji nad zieloną transformacją. Szybkość i skala wpływu ekologizacji i cyfryzacji na transformację rynków pracy wymaga skutecznego udziału partnerów społecznych na wczesnym etapie zgodnie z krajowymi systemami stosunków pracy, tak aby wypracować rozwiązania dostosowane do poszczególnych sektorów na szczeblu lokalnym. EKES sądzi zatem, że przydatne

(1) Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Polityka energetyczna a rynek pracy: konsekwencje dla zatrudnienia w regionach przechodzących transformację energetyczną” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 146 z 27.4.2023, s. 4); <https://www.eesc.europa.eu/pl/our-work/opinions-information-reports/opinions/energy-policy-and-labour-market-consequences-employment-regions-undergoing-energy-transitions>.

(2) <https://www.epsu.org/article/what-green-collective-bargaining>

(3) https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/reports_and_studies/2021-09-24_final_report_sp_project_on_circular_economy_and_the_world_of_work.pdf

(4) W zaleceniu stwierdza się między innymi: „Aby umożliwić przeprowadzenie zielonej transformacji w sposób demokratyczny i sprzyjający włączeniu społecznemu, od samego początku uwzględniając cele sprawiedliwej transformacji w procesie kształtowania polityki na wszystkich poziomach i zapewniając skuteczne podejście do polityki w zakresie sprawiedliwej transformacji obejmujące całe społeczeństwo, zachęca się państwa członkowskie do [...] aktywnego zaangażowania partnerów społecznych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, przy poszanowaniu ich autonomii, we wszystkie etapy kształtowania i realizacji polityki przewidziane w niniejszym zaleceniu, w tym – w stosownych przypadkach – w ramach dialogu społecznego i rokowań zbiorowych; ponadto zachęca się do dalszego promowania pełnego zaangażowania partnerów społecznych w opracowywanie i wdrażanie ścieżek transformacji dla ekosystemów przemysłowych w ramach zaktualizowanej nowej strategii przemysłowej”.

i istotne jest krzewienie nie tylko dialogu społecznego, lecz – w stosownych przypadkach – również rokowań zbiorowych na wszystkich szczeblach UE i państw członkowskich, a nawet na szczeblu światowym, przy pełnym poszanowaniu autonomii partnerów społecznych. UE i państwa członkowskie muszą również wspierać urzeczywistnienie skuteczniejszych praw przedstawicieli związków zawodowych i pracowników do informacji, konsultacji i zbiorowego zabierania głosu w kwestii wpływu działalności przedsiębiorstwa na środowisko.

1.11. EKES odnotowuje, że od 10 lat zaobserwować można pozytywne przykłady zielonych rokowań zbiorowych zarówno na szczeblu krajowym, jak i unijnym. Na poziomie europejskim należy zwrócić szczególną uwagę na praktykę rokowań Responsible Care⁽⁵⁾ stosowaną w europejskim sektorze chemicznym. Co się tyczy najlepszych praktyk krajowych, EKES stwierdza przydatność klauzul umownych zawartych w układach, takich jak układy we Włoszech, Hiszpanii i Francji, w których w przedsiębiorstwach lub sektorach działalności zachęca się do powołania osób upoważnionych ds. środowiska naturalnego, do utworzenia wspólnych komitetów ds. zarządzania środowiskiem (przewidywanych także takich w normach certyfikacji, jak EMAS i ISO 14001), a także klauzul dotyczących mobilności pracowników zgodnej z zasadami zrównoważonego rozwoju czy też uznania praw związków zawodowych do wydawania ostrzeżeń dotyczących środowiska naturalnego itd.

1.12. EKES wzywa UE i państwa członkowskie do dalszego wspierania działań i inicjatyw, które zachęcą pracodawców i pracowników do przystosowania się do transformacji ekologicznej, a także do zastanowienia się między innymi nad koncepcją pracowników wyznaczonych na przedstawicieli ds. transformacji ekologicznej lub na osoby kontaktowe w kwestiach związanych z transformacją środowiskową i ekologiczną w miejscu pracy. Kadra kierownicza i przedstawiciele pracowników w miejscu pracy mogliby rozważyć, czy wyznaczyć osoby do sprawowania określonej funkcji (oprócz powierzonych im głównych zadań), które wspomagałyby przedsiębiorstwo w kwestiach związanych z dostosowaniem się do transformacji ekologicznej. EKES apeluje do państw członkowskich o stworzenie dla przedsiębiorstw lub sektorów działalności niezbędnych zachęt do wyznaczenia wspomnianych powyżej przedstawicieli lub osób kontaktowych ds. transformacji ekologicznej. Zaleca również doskonalenie umiejętności w dziedzinie ochrony środowiska za pomocą szkoleń zawodowych.

1.13. We wspólnym programie prac na lata 2022–2024⁽⁶⁾ partnerzy społeczni UE będą opracowywać ramy działań na rzecz zielonej transformacji. Państwa członkowskie powinny stworzyć odpowiednie ramy wspomagające wdrażanie porozumień międzybranżowych w celu łatwiejszego ustanowienia odpowiednich i sprawiedliwych zaleceń, wytycznych i norm, a także – przy pełnym poszanowaniu autonomii zbiorowej – propagować takie porozumienia. Dzięki temu zielone rokowania zbiorowe staną się decydującym instrumentem gwarantującym zrównoważone modele produkcji z myślą o ochronie środowiska. Biorąc pod uwagę skalę i złożoność tego wyzwania, EKES jest przekonany o konieczności zaangażowania wszystkich szczebli rokowań zbiorowych – sektorów i przedsiębiorstw unijnych i krajowych, a nawet międzynarodowych – w tworzenie zielonej gospodarki realnej.

1.14. EKES jest zdania, że jakość powietrza jest istotnym aspektem zdrowia i bezpieczeństwa, i przyjmuje do wiadomości, że WHO określiła nowe wartości dopuszczalne i światowe wytyczne. Proponuje, by uwzględnić je w ramach ekologicznych rokowań zbiorowych. Biorąc pod uwagę EMAS i dyrektywę w sprawie sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju, ważne jest wspieranie partycypacji pracowników i programów szkoleniowych w zakresie zarządzania środowiskowego.

1.15. EKES apeluje do państw członkowskich, by w pełni transponowały do prawa krajowego dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937⁽⁷⁾ w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii, w tym prawa ochrony środowiska.

2. Kontekst, cel i istota opinii

2.1. EKES podziela ambicję UE, by stać się liderem transformacji ekologicznej, przyspieszając wdrażanie strategii politycznych, zasobów, w tym finansowych, oraz technologii niezbędnych do szybkiej dekarbonizacji systemu produkcji. Należy zagwarantować sprawiedliwą transformację, co zasugerowano w opinii EKES-u „Polityka energetyczna a rynek pracy”⁽⁸⁾. Niezbędne do osiągnięcia tego celu są dialog społeczny i rokowania zbiorowe, przy pełnym poszanowaniu autonomii partnerów społecznych i specyfiki krajowych systemów stosunków pracy.

⁽⁵⁾ Z myślą o nieustannej poprawie wyników działalności przemysłu chemicznego w zakresie bezpieczeństwa, ochrony zdrowia i środowiska, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju i w sposób wykraczający poza przestrzeganie obowiązujących przepisów oraz postanowień tego porozumienia, strony-sygnatariusze zobowiązują się do zachęcania przedsiębiorstw do przyłączenia się do międzynarodowego programu przemysłu chemicznego Responsible Care i do realizacji celów wytyczonych w ramach tej dobrowolnej, publicznej i aktywnej inicjatywy przedsiębiorstw chemicznych oraz do prowadzenia współpracy w tym zakresie; <https://www.feique.org/programa-responsible-care/>.

⁽⁶⁾ <https://www.business-europe.eu/publications/european-social-dialogue-work-programme-2022-2024>

⁽⁷⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937 z dnia 23 października 2019 r. w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii (Dz.U. L 305 z 26.11.2019, s. 17).

⁽⁸⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Polityka energetyczna a rynek pracy: konsekwencje dla zatrudnienia w regionach przechodzących transformację energetyczną” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 146 z 27.4.2023, s. 4).

2.2. EKES ma świadomość, że transformacja ekologiczna i dekarbonizacja gospodarki w Unii Europejskiej będą miały konsekwencje dla zatrudnienia, a także dla warunków życia ludności, zwłaszcza jej najsłabszych grup. Transformacja musi przebiegać w sprawiedliwy sposób, tak aby złagodzić skutki dla przedsiębiorstw, pracowników oraz ogółu obywateli i obywateli. Powinna również stanowić okazję do poprawy sytuacji osób należących do najsłabszych grup.

2.3. EKES zaznacza, że MOP – w Wytycznych na temat sprawiedliwej transformacji w kierunku zrównoważonych środowiskowo gospodarek i społeczeństw dla wszystkich (z 2015 r.)⁽⁹⁾ – podkreśla rolę rządów i partnerów społecznych w zapewnieniu spójności kierunków polityki i rozwiązań instytucjonalnych dotyczących zrównoważonego rozwoju dla wszystkich oraz uwzględni fakt, że konieczne jest ułatwienie włączenia przepisów ochrony środowiska do rokowań zbiorowych na wszystkich szczeblach. Podkreśla również korzyści płynące ze zobowiązań do konkretnych szkoleń w tej dziedzinie dla kadry kierowniczej i osób zatrudnionych.

2.4. W wytycznych dotyczących dobrowolnych systemów ekozarządzania (EMAS) Komisja Europejska dostrzega wagę skutecznych sposobów angażowania pracowników i ich przedstawicieli w ekologiczne zarządzanie przedsiębiorstwami. Najważniejszym sposobem poczynienia postępów we włączeniu pracowników w ekozarządzanie jest udział partnerów społecznych oraz – w stosownych przypadkach – prowadzenie rokowań zbiorowych zgodnie z krajowymi systemami stosunków pracy i praktykami. W art. 8 Europejskiego filaru praw socjalnych stwierdzono, że trzeba krzycić dialog społeczny i uczestnictwo pracowników w polityce społecznej i gospodarczej i polityce zatrudnienia, i zachęcono partnerów społecznych do negocjowania układów zbiorowych. Ponadto w swym zaleceniu z dnia 16 czerwca 2022 r. w sprawie zapewnienia sprawiedliwej transformacji w kierunku neutralności klimatycznej Rada podkreśliła istotną rolę partnerów społecznych w radzeniu sobie ze skutkami tej transformacji dla zatrudnienia (motyw 18).

2.5. Traktując jako punkt wyjścia uznanie i pełne poszanowanie autonomii woli partnerów społecznych, EKES odnotowuje oświadczenie rządu hiszpańskiego, który obejmuje prezydencję w Radzie UE i zwrócił się o sporządzenie niniejszej opinii rozpoznawczej w celu wsparcia ram regulacyjnych i polityki zachęt sprzyjających ekologicznym rokowaniom zbiorowym. W niniejszej opinii przedstawiono odpowiedź EKES-u na wniosek prezydencji hiszpańskiej oraz propozycje w tym zakresie.

3. Kontekst europejski oraz wkład naukowy na temat roli rokowań zbiorowych w transformacji ekologicznej

3.1. EKES odnotowuje coraz więcej dowodów naukowych na duży potencjał zielonych rokowań zbiorowych i związane z tym liczne korzyści z punktu widzenia zrównoważenia środowiskowego, obniżenia emisyjności gospodarki, rozwoju gospodarki o obiegu zamkniętym i przeciwdziałania zmianie klimatu, wzięwszy pod uwagę, że rozmaite aspekty rokowań wnoszą istotny wkład w realizację tych celów, na przykład w zakresie mobilności osób zatrudnionych, form organizacji pracy, doskonalenia zawodowego pracowników w celu ułatwienia procesów transformacji ekologicznej, gwarancji bezpiecznego i zdrowego środowiska, kwestii związanych z płcią itp. Takie wnioski przedstawiono w deklaracji europejskich partnerów społecznych z 30 maja 2017 r.⁽¹⁰⁾ w sprawie wykorzystania potencjału zielonej gospodarki do tworzenia miejsc pracy oraz w ich wspólnym projekcie i zaleceniach z 7 października 2021 r. w sprawie gospodarki o obiegu zamkniętym⁽¹¹⁾.

3.2. EKES sądzi, że zielone rokowania zbiorowe na wszystkich szczeblach stanowią zasadniczy aspekt zasady demokratycznego uczestnictwa obywateli. Jego wyrazem w tym wypadku jest szczególnie rola partnerów społecznych na rynku pracy, która ma kapitalne znaczenie dla skutecznego i sprawiedliwego społecznie opanowania kryzysu klimatycznego i przeprowadzenia transformacji ekologicznej gospodarki i społeczeństwa.

3.3. Polityka w zakresie energii ze źródeł odnawialnych w Unii Europejskiej wymaga dążenia do równowagi między celami gospodarczymi, środowiskowymi i społecznymi. Dlatego też procesy zielonej transformacji w UE wymagają nowych narzędzi, aby zapewnić ich odpowiednią spójność oraz wesprzeć integrację zawodową jednostek i ludności aktywnej zawodowo. Zielone rokowania zbiorowe są dobrym sposobem osiągnięcia tej równowagi.

3.4. W obliczu coraz szybciej następującej zmiany klimatu i potrzeby ustanowienia odpowiednich środków łagodzących jej skutki konieczne jest określenie, na które sektory działalności gospodarczej i zatrudnienia kryzys klimatyczny i jego bezpośrednie konsekwencje najbardziej wpływają czy też będą wpływać zarówno pod względem warunków gospodarczych, pracowniczych i zdrowotnych oraz warunków ochrony socjalnej, jak i pod względem oczekiwań, w tym mobilności przedsiębiorstw i pracowników.

⁽⁹⁾ https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/@emp_ent/documents/publication/wcms_432859.pdf

⁽¹⁰⁾ https://www.etuc.org/sites/default/files/document/files/2017-05-29_kick_off_draft_declaration_eu_social_partners_on_green_jobs_final.pdf

⁽¹¹⁾ https://www.business-europe.eu/sites/buseur/files/media/reports_and_studies/2021-09-24_final_report_sp_project_on_circular_economy_and_the_world_of_work.pdf

3.5. UE jest liderem innowacyjnych procesów produkcji czystej energii służących przywróceniu równowagi środowiskowej i społecznej za pomocą przemian gospodarczych, które niosą ze sobą nowe możliwości godnego zatrudnienia, na przykład w sektorze energii ze źródeł odnawialnych. EKES zwraca się o rozwijanie badań w tej dziedzinie, a także o wsparcie finansowe inwestycji w zainteresowanych przedsiębiorstwach.

3.6. EKES z zadowoleniem odnotowuje, że coraz więcej przedsiębiorstw przyjmuje system społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, który obejmuje rzeczywiste zobowiązania do zrównoważonego zarządzania środowiskowego. Zwraca uwagę na badania dowodzące, że udział w programach społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw za pomocą układów lub porozumień zapewnia większą powagę i skuteczność.

3.7. Głównym sposobem organizacji udziału pracowników w procesach sprawiedliwej transformacji jest włączenie takich klauzul do układów zbiorowych na różnych szczeblach systemów stosunków pracy o różnej specyfice. Układy zbiorowe mogą odgrywać istotną rolę w krzewieniu współpracy między pracodawcami i pracownikami, którzy dążą do wypracowania wspólnej reakcji na zieloną transformację.

3.8. Klauzule dotyczące odpowiedzialności społecznej włącza się obecnie do układów zbiorowych. W ten sposób rokowania zbiorowe stają się uzupełnieniem zielonych zamówień publicznych, które wchodzą w zakres odpowiedzialności społecznej. Na przykład pionierem w tej kwestii jest sektor chemiczny. Wdrożenie Europejskiego Zielonego Ładu wymaga nowych, konkretnych i jednolitych ram oznakowania, które dostarczą informacji gospodarczych i ekologicznych istotnych dla podejmowania decyzji publicznych i prywatnych. Europejska strategia oznakowania ekologicznego usprawniłaby udzielanie zrównoważonych zamówień publicznych i może wspomóc obieg zamknięty i przepływ informacji. Niemniej wymaga to spełnienia istotnych warunków, takich jak oszczędność kosztowa, poufność i proporcjonalność.

3.9. Ważnym aspektem bezpieczeństwa i higieny pracy wewnątrz i na zewnątrz budynków jest jakość powietrza, która wpływa na warunki pracy i powinna być również brana pod uwagę w rokowaniach zbiorowych. Niedawno WHO określiła nowe wartości dopuszczalne i światowe wytyczne odnośnie do jakości powietrza i jego wpływu na zdrowie ludzkie, w tym na zdrowie osób wykonujących pracę na zewnątrz. Może to wymagać zmiany przepisów obowiązujących obecnie w UE. Ta zmiana będzie miała wpływ nie tylko na rokowania zbiorowe w sprawie środowiska pracy i środowiskowych warunków świadczenia usług, lecz również na koszty inwestycji.

3.10. UE ma ramy regulacyjne sprzyjające wprowadzeniu zarządzania środowiskowego do przedsiębiorstw. Ich realna skuteczność wymaga aktywnego zaangażowania zatrudnionych i ich przedstawicieli. Dotyczy to dobrowolnych systemów ekozarządzania (EMAS⁽¹²⁾) oraz dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/95/UE⁽¹³⁾ (dyrektywy w sprawie sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju). Kładzie się w nich nacisk na zachęcanie osób zatrudnionych do uczestnictwa oraz na popularyzację programów doskonalenia zawodowego służących ekozarządzaniu.

3.11. EKES zwraca uwagę na coraz większą liczbę badań na szczeblu europejskim, w których podkreśla się zalety zielonych rokowań zbiorowych jako narzędzia wspomagającego zrównoważone procesy produkcji dzięki porozumieniom zawierającym klauzule dotyczące samoregulacji ekologicznej. Rokowania zbiorowe – zgodnie ze specyfiką krajowych systemów stosunków pracy i przy poszanowaniu autonomii partnerów społecznych – mogą ułatwić osiągnięcie konsensusu w sprawie konkretnych środków, które przedsiębiorstwa muszą przedsięwziąć z myślą o sprawiedliwej transformacji.

4. Uwagi ogólne

4.1. Komitet zauważa, że – według badań nad rokowaniami zbiorowymi w krajach UE – w układach zbiorowych w niewielkim stopniu uwzględnia się tematykę ochrony środowiska. Wzywa UE i państwa członkowskie do dalszego wspierania działań i inicjatyw, które zachęcą pracodawców i pracowników do przystosowania się do transformacji ekologicznej, z uwzględnieniem praktyk w zakresie informowania i konsultacji w miejscu pracy.

4.2. Dobrze przeprowadzona transformacja w kierunku gospodarki bezemisyjnej jest nie tylko istotna przez wzgląd na kryzys klimatyczny, lecz może również pobudzać do zrównoważonego ożywienia gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu. Do tego niezbędne są jednak długofalowe środki wymagające silnych i zrównoważonych mechanizmów finansowania oraz partycypacyjnego i stabilnego zarządzania.

⁽¹²⁾ Rozporządzenie Komisji (UE) 2018/2026 z dnia 19 grudnia 2018 r. zmieniające załącznik IV do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1221/2009 w sprawie dobrowolnego udziału organizacji w systemie ekozarządzania i audytu we Wspólnocie (EMAS) (Dz.U. L 325 z 20.12.2018, s. 18).

⁽¹³⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/95/UE z dnia 22 października 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2013/34/UE w odniesieniu do ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre duże jednostki oraz grupy (Dz.U. L 330 z 15.11.2014, s. 1).

4.3. W modelu zarządzania partycypacyjnego rokowania zbiorowe są sposobem dostosowania świata pracy do nowego wyzwania, którym jest stworzenie w pełni zrównoważonego modelu produkcji. Wynika to z tego, że umożliwiają one natychmiastowe reagowanie, zapewniają znajomość realiów sektorowych i mogą służyć za skarbnicę dostosowanych rozwiązań, w tym w zakresie ochrony zatrudnienia i przedsiębiorstw.

4.4. EKES zaleca, by Komisja i państwa członkowskie wraz z sektorowymi partnerami społecznymi zastanowiły się nad potencjalną wartością dodaną badań nad wpływem kryzysu klimatycznego i transformacji ekologicznej na świat pracy w różnych sektorach produkcji w celu wskazania i zaproponowania sposobów zaspokojenia potrzeb środowisk gospodarczych oraz wsparcia różnych jednostek rokowań zbiorowych w pokierowaniu sprawiedliwą transformacją w ich układach zbiorowych.

4.5. Komitet zachęca partnerów społecznych do włączenia – w stosownych przypadkach – procesów transformacji ekologicznej do układów zbiorowych zgodnie z ich priorytetami międzybranżowymi i sektorowymi. Przykładem europejskich doświadczeń jest włączenie światowego programu Responsible Care do układów zbiorowych w europejskim sektorze chemicznym.

5. Uwagi szczegółowe

5.1. EKES jest zdania, że dyskusja nad kwestiami ekologicznymi w ramach rokowań zbiorowych dotyczy klauzul podlegających negocjacji między partnerami społecznymi w drodze układów zbiorowych, które mają bezpośredni i pośredni wpływ na środowisko. Układy zbiorowe mogą obejmować m.in.:

- a) wpływ działalności przedsiębiorstw na środowisko,
- b) ochronę pracowników przed skutkami zmiany klimatu i zmian zachodzących w środowisku,
- c) wpływ zielonej transformacji na działalność przedsiębiorstwa pod względem organizacji pracy, zmieniających się profili zawodowych i umiejętności pracowników,
- d) wewnętrzne monitorowanie wdrażania punktów a), b) i c).

EKES pragnie podkreślić, że rokowania zbiorowe są zasadniczym narzędziem, które może pomóc przedsiębiorstwom i pracownikom w sprostaniu wyzwaniom wynikającym z kryzysu klimatycznego, w tym w podołaniu związanym z nimi kosztom dla przedsiębiorstw.

5.2. EKES uważa, że konieczne jest, by Komisja Europejska – na mocy art. 154, 155 i 156 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) – zachęcała państwa członkowskie do wspierania uwzględnienia ekozarządzania przedsiębiorstwami w dialogu społecznym i rokowaniach zbiorowych. Rokowania zbiorowe są korzystnym sposobem ułatwiającym dostosowanie organizacji, zatrudnienia i warunków pracy do skutków zmiany klimatu, a także umożliwiającym oszacowanie i przedstawienie kosztów inwestycyjnych przedsiębiorstw w celu ich ochrony i przystosowania do wymogów uczciwej konkurencyjności.

5.3. EKES uważa, że – przy poszanowaniu autonomii partnerów społecznych i różnorodności systemów rokowań zbiorowych w państwach członkowskich – ramy prawne i porozumienia międzybranżowe na szczeblu krajowym powinny umożliwiać odpowiednio uwzględnienie dążenia do sprawiedliwej społecznie transformacji ekologicznej, tak by w jak największej liczbie miejsc pracy można było pogodzić transformację produkcji (w tym oszacowanie kosztów zarówno dla przedsiębiorstw, jak i społeczeństwa oraz ich sprawiedliwy podział) z jakością i bezpieczeństwem. Uwzględniając różne systemy stosunków pracy, można rozważyć:

- a) krzewienie praw przedstawicieli pracowników do informacji i konsultacji na temat działań przedsiębiorstwa na rzecz przystosowania się do zmiany klimatu zgodnie z krajowymi przepisami i praktykami,
- b) promowanie doskonalenia zawodowego pracowników w tej dziedzinie,
- c) dodanie klauzul zachęcających pracowników do uczestnictwa w sprawach dotyczących środowiska oraz w komitetach odpowiedzialnych za środowisko w przypadku, gdy takowe istnieją w przedsiębiorstwach każdego sektora, które uzyskały certyfikację ekologiczną zgodnie z normą ISO 14001 lub EMAS,
- d) wsparcie – w miarę możliwości – tworzenia specjalnych wspólnych organów ds. środowiska lub przejęcia przez komitet ds. bezpieczeństwa i ochrony zdrowia kompetencji w dziedzinie środowiska i sprawiedliwej transformacji.

5.4. EKES wzywa UE i państwa członkowskie do dalszego wspierania działań i inicjatyw, które zachęcą pracodawców i pracowników do przystosowania się do transformacji ekologicznej, a także do zastanowienia się między innymi nad koncepcją pracowników wyznaczonych na przedstawicieli ds. transformacji ekologicznej lub na osoby kontaktowe w kwestiach związanych z transformacją środowiskową i ekologiczną w miejscu pracy. Kadra kierownicza i przedstawiciele pracowników w miejscu pracy mogliby rozważyć, czy wyznaczyć osoby do sprawowania określonej funkcji (oprócz powierzonych im głównych zadań), które wspomagałyby przedsiębiorstwo w kwestiach związanych z dostosowaniem się do transformacji ekologicznej. EKES apeluje do państw członkowskich o stworzenie dla przedsiębiorstw lub sektorów działalności niezbędnych zachęt do wyznaczenia wspomnianych powyżej przedstawicieli lub osób kontaktowych ds. transformacji ekologicznej. Zaleca również doskonalenie umiejętności w dziedzinie ochrony środowiska za pomocą szkoleń zawodowych.

5.5. Komitet wzywa państwa członkowskie, by stworzyły odpowiednie ramy i warunki do rozpowszechnienia klauzul dotyczących mobilności w układach zbiorowych w celu uwzględnienia planów zrównoważonej, zdrowej i bezpiecznej w całym środowisku pracy mobilności pracowników oraz ograniczenia korzystania z pojazdów prywatnych i – tym samym – emisji. Państwa członkowskie powinny wprowadzić skuteczne i efektywne systemy z myślą o opracowaniu tych planów.

5.6. EKES apeluje do państw członkowskich, by w pełni transponowały do prawa krajowego dyrektywę (UE) 2019/1937 w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii, w tym prawa ochrony środowiska. Te prawa stanowiłyby istotny wkład w monitorowanie zgodności z europejską polityką odbudowy w oparciu o zrównoważoną pod względem ekologicznym i sprawiedliwą społecznie transformację gospodarczą.

5.7. EKES zwraca się do partnerów społecznych o rozważenie i ułatwienie nawiązania odpowiednich stosunków oraz opracowania sprawiedliwych zaleceń, wytycznych i kierunków polityki, tak by zielone rokowania zbiorowe stały się jednym z najlepszych narzędzi zapewniających i propagujących zrównoważony model produkcji pod względem zdolności konkurencyjnej i ochrony całego środowiska lokalnego i światowego.

Bruksela, dnia 14 czerwca 2023 r.

Oliver RÖPKE
Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
